

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 314.151.3-054.73(450+620=163.6)''1943/1946''

Prejeto: 3. 5. 2013

Slovenci v italijanskih in egiptovskih begunskih taboriščih 1943–1946

KORNELIJA AJLEC

univ. dipl. zgod., asistentka in mlada raziskovalka na Oddelku za zgodovino FF UL

Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: kornelija.ajlec@ff.uni-lj.si

IZVLEČEK

Prispevek skuša osvetliti navzočnost Slovencev med jugoslovanskimi begunci v italijanskih in egiptovskih begunskih taboriščih med letoma 1943 in 1946. Slovenci so se begunski skupini pridružili bodisi v Jugoslaviji in so z begunskimi konvoji prispeli v Italijo po njeni kapitulaciji bodisi po osvoboditvi iz konfinacije in internacije na ozemlju Italije. Nato so nadaljevali pot v egiptovska begunska taborišča.

KLJUČNE BESEDE: begunci, Italija, Egipt, El Shatt, Bari, druga svetovna vojna, četniki, partizani, Ivan Rudolf - Učenikov, Bazovica

ABSTRACT

SLOVENIANS IN ITALIAN AND EGYPTIAN REFUGEE CAMPS 1943-1946

The article attempts to explain the presence of Slovenians among the Yugoslav refugees in Italian and Egyptian refugee camps between 1943 and 1946. Slovenians joined this group of refugees either in Yugoslavia, where they joined the refugee convoys and arrived to Italy after its capitulation, or after being released from confinement and internment on the territory of Italy. From there, they continued their journey to Egyptian refugee camps.

KEY-WORDS: refugees, Italy, Egypt, El Shatt, Bari, World War II, Chetniks, Partisans, Ivan Rudolf – Učenikov, Bazovica

Uvod

Zgodovina jugoslovanskih beguncev v Italiji in Egiptu je ena manj znanih zgodb druge svetovne vojne tako v slovenskem zgodovinopisju kot med javnostjo. To niti ni presenetljivo, saj se je večina Slovencev iz Italije vrnila kot del prekomorskih brigad. Med 29 tisoč begunci, ki so nadaljevali pot v Egipt, pa je bilo le približno 100 Slovencev. Veliko večino prebivalstva taborišč so namreč predstavljali Hrvati iz Dalmacije. Statistika tako že sama nakazuje, da je ostalo le malo ostankov in zgodovinskih virov o Slovencih v omenjenih taboriščih. Tudi zapisanih spominov je malo, pa še to le za italijanska taborišča. Najpodrobneje je to poglavje druge svetovne vojne, a le kot stransko temo, v slovenskem zgodovinopisju zapisal Albert Klun.¹ Avtorjev primarni fokus je namreč nastanek prekomorskih brigad, ki so jih sestavljali jugoslovanski vojaki na bližnjem vzhodu.

Iskanje omemb na podlagi narodne pripadnosti se je v dokumentih, ki jih hrani Državni arhiv Split (DASt) v fondu *Jugoslavenski zbijeg v Italiji i Egiptu*,² izkazalo za povsem neplodno. Fond vsebuje 559 enot arhivskega gradiva ter predstavlja obsežno zbirko pisnega poslovanja taborišč. Tudi v hrvaškem državnem arhivu v Zagrebu (HDA) sem pregledala štiri škatle v fondu *Komunistične partije Hrvatske*, ki nosijo ime El Shatt. Tu gre predvsem za partijska poročila o stanju v El Shattu in o nekaterih sodnih primerih, ki ne vsebujejo posebnih omemb o Slovencih. Na tovrstne zapise nisem naletela niti v fondih Arhiva Organizacije združenih narodov v New Yorku (ARMS), kjer je potrebno izpostaviti fonda *Balkan Mission and Middle East Office 1943-1947* in *Office of the Historian 1942-1948*. Fond Balkanske misije in Pisarne za bližnji vzhod obsega 65 arhivskih škatel z gradivom o jugoslovanskih taboriščih, fond Zgodovinarjeve pisarne pa vsebuje strnjen opis Balkanske misije in Pisarne za bližnji vzhod v petih fasciklih.³

Vire iz omenjenih arhivov lahko uporabimo za osvetljevanje drugih plati zgodbe o jugoslovanskih beguncih v Italiji in Egiptu. Zapise o Slovencih v taboriščih pa je potrebno izluščiti iz drugih maloštevilnih virov.

Begunci v Italiji

*V sueškem prekopu parabrodi
plovejo počasi kot velblodi
v morju peska: daleč po njih slédi
koprniyo nam v Port Said pogledi.*

Igo Gruden: Taborišče v El Šatu

Italijanske enote so 11. aprila 1941 zasedle Ljubljano in s tem okupirale del Slovenije južno od reke Save. Na tem ozemlju je Italija ustanovila upravno enoto Ljubljansko pokrajino in jo 3. maja 1941 tudi formalno priključila h kraljevini Italiji. Začel se je proces poitalijančevanja in vpeljave fašističnega sistema z metodami, kot so uvedba italijanskega jezika v šolah, naseljevanje Italijanov in ustanavljanje fašističnih organov. 19. januarja 1942 je Benito Mussolini Ljubljansko pokrajino razglasil za operacijsko ozemlje, general Mario Robotti pa je 23. februarja ukazal, da je treba Ljubljano obdati z žično ograjo. Italijanski okupacijski režim je bil sicer milejši od nemškega, a je italijanska okupacijska oblast kljub temu načrtovala internacijo okoli 10 odstotkov slovenskega prebivalstva, vendar je takratni poveljnik druge armade Mario Roatta prvotni načrt spremenil, tako da naj bi iz Ljubljanske pokrajine izselili celotno prebivalstvo in ga nadomestili z italijanskim. Prve aretacije so se začele marca in aprila 1942., junija, julija in avgusta pa še množične. Natančno število interniranih v italijanskih taboriščih ni znano, vendar je Komisija za ugotavljanje vojnih zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev za Slovenijo (KUZOP) ocenila, da je bilo interniranih približno 25 odstotkov prebivalcev Ljubljanske pokrajine.⁴ Slovenci v Julijski krajini, ki je bila po podpisu rapske pogodbe leta 1922 tudi formalno priključena Italiji, pa so poitalijančevanje poznali že prej. Leta 1926 je Italija sprejela zakon, ki je uvajal konfinacijo kot najhujšo stopnjo policijskih ukrepov proti osumljencem oziroma morebitnim nasprotnikom režima. Konfinacija je omogočala omejitve prostosti za eno do pet let ter določitev kraja bivanja kjer koli v Italiji z velikimi dodatnimi omejitvami osebnih svoboščin. Za Slovence in Hrvate v Italiji so torej že slabih 15 let pred drugo svetovno vojno lahko odredili konfinacijo zaradi političnih ali protifašističnih razlogov ter odpora proti raznarodovanju, kratenju nacionalnih pravic in nacionalnemu pritisku sploh.⁵ Politične oblasti so ljudi pošiljale v konfinacijo v zakotne in težko dosegljive kraje, zlasti v južno Italijo.

¹ Klun: *Domovina je ena*; Klun: *Iz Afrike*; Klun: *Prekomorci*.

² Jugoslovanski »zbeg« v Italiji in Egiptu.

³ Ker arhiv uporabniku ne omogoča vpogleda v celotne arhivske škatle, ampak le v posamezne datoteke v škatli, je ob navajanju arhivskega vira uporabljena številka posamezne datoteke.

⁴ Škorjanec: *Italijanske metode*, str. 154–155.

⁵ Guštin: *Za zapahi*, str. 27.

Neredko so odredile več zaporednih, kot na primer Jožetu Srebreniču, goriškemu komunistu in državnemu poslancu v italijanskem parlamentu. Oblasti so ga kar trikrat obsodile na petletno pregnanstvo, v zaporu pa je preživel še štiri leta – skupaj je bil torej žrtev fašističnih represivnih metod kar 20 let.⁶ Marta Verginella opisuje konfinacijo Bruna Trampuža v dopolnjeni izdaji njegovega vojnega dnevnika. Trampuža so italijanske oblasti spoznale za nevarnega protifašista aprila 1941 in ga konfinirale v naselje Lucano na jugu Italije, v deželi Basilicata. Iz naselja se ni smel oddaljiti za več kot sto metrov, hkrati pa se je moral trikrat na dan javljati na policijski postaji. Z dolžino svoje konfinacije ni bil seznanjen, vendar je bil eden tistih srečnih posameznikov, ki so jo lahko zapustili že po manj kot letu dni.⁷ Kasneje je bil mobiliziran v italijansko vojsko in se je znašel na Bližnjem vzhodu takrat kot jugoslovanski begunci.

Zaradi konfinacij in internacij so bili Slovenci in Hrvati naseljeni po celotnem ozemlju Italije, prek njega pa so od 3. septembra 1943 z juga proti severu prodirali zavezniki.

Cita Lovrenčič – Bole, ki je svoje spomine zapisala v knjigi *Prekomorke*, je opisala, kako so interniranke v ženski kaznilnici v Traniju ostale zaprte še pet tednov po italijanski kapitulaciji (8. septembra 1943): »Kapitulacija Italije! Mrzlično razpoloženje med paznicami, strah, ki so jim ga ob umiku vlili razdraženi Nemci, negotovost, v kateri so v upravi zaporov čakali novih gospodarjev – Angležev in Amerikancev, ki so se bližali s Sicilije, lakota in žeja! ...! Slišale smo topot vojaških korakov za obzidjem in angleško govornico. Uprava zaporov nam je na zahtevo že izročila osebno prtljago in vrnila preostali založeni denar. Pripravljale smo se na pot v svobodo. Izrezale smo si značke – ozek trak z jugoslovansko trobojnico in peterokrako zvezdo, pripravljale smo garderobo, skratka, naša dotodanja »učilnica« se je spremenila v pralnico, šivalnico, likalnico in frizerski salon.«⁸ Potem je lahko končno zapisala: »V soboto, šestnajstega oktobra, so le prišli!«⁹ Osvobodjence so zavezniki začeli zbirati v posebnih taboriščih, tam pa so številni izmed njih zahtevali, da jim zavezniki omogočijo priključitev bodisi Narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije (NOVJ) bodisi vojski Kraljevine Jugoslavije.

Vendar pa večinski del jugoslovanskih beguncev, ki so se kasneje znašli v Egiptu, svoje poti v begunska taborišča ni začelo z internacijo oziroma konfinacijo v Italiji, temveč v domovini, v Dalmaciji, neposre-

dno po kapitulaciji Italije. Takrat je široko območje od Sušaka nad Reko na severu pa vse do Dubrovnika na jugu postalo osvobojeno ozemlje, na njem pa so prevzeli pobudo partizani.¹⁰ Razorožili so številne italijanske enote in si na ta način zagotovili ustanovitev novih enot.¹¹ Hkrati so to kratko obdobje pred vdorom nemških sil na osvobojeno ozemlje izkoristili za premik civilnega prebivalstva z območja, na katerem bi jih ogrožal Wehrmacht. Begunci iz številnih krajev celinskega ozemlja vse od Kvarnerja pa do zaledja doline Neretve ter s srednje- in južnodalmatinskih otokov so se zbirali na otoku Vis. Njihovo število na otoku je hitro naraščalo, zato je štab mornarice NOVJ poslal v južno Italijo k zaveznikom misijo, a je bila naposled napotena v zavezniški štab v Alžirijo. Tam ji je uspelo zagotoviti sprejem jugoslovanskih beguncev v Italijo.¹² Organizacija sprejema beguncev je bila tudi eden od razlogov, da so zavezniki dovolili vzpostavitev baze NOVJ v Bariju. Tja je prihajala večina dalmatinskih beguncev in od tam odhajala večina prekomorskih brigad.

V Italiji

*V belem pesku beli so šotori,
Rdeče morje v soncu je pred nami,
v mojih sanjah kakor za zastori
vas v cvetočem drevju pod gorami.*

Igo Gruden: Taborišče v El Šatu

Prvi konvoj z begunci je zapustil Vis 30. decembra 1943,¹³ sledili so številni drugi in se tako vrstili vse do septembra 1944. Skupno je bilo v času italijansko-jugoslovanskih begunskih taborišč nameščenih 39.674 beguncev,¹⁴ vsi pa so pristali v Apuliji. Večja taborišča so bila Santa Maria al Bagno, Santa Maria di Leuca in Santa Cesarea. Večina beguncev je bila pred odhodom v našeta taborišča nastanjena v prehodnem taborišču Carbonara, tri kilometre vzhodno od kraja Carbonara, ki je bil takrat od Barrija oddaljen šest kilometrov proti jugu, danes pa je eno od njegovih predmestij.¹⁵ Tu so se dalmatinski begunci prvič srečali z osvobojenimi interniranci in konfiniranci. Glede na številne spomine je bilo taborišče Carbonara ustanovljeno v začetku leta 1943,

⁶ Kazin Wohinz: *Prvi antifašizem v Evropi*, str. 122; Verginella: *Suba pašta*, str. 42.

⁷ Več v Verginella: *Suba pašta*, str. 42.

⁸ Lovrenčič – Bole: *Prekomorke*, str. 75.

⁹ Prav tam, str. 77.

¹⁰ Huot: *Puške za Tita*, str. 8.

¹¹ Goldstein: *Hrvaška zgodovina*, str. 223.

¹² Več v Huot: *Puške za Tita*, str. 11, 18–19 in Makiedo: *Prva partizanska misija*.

¹³ Klun: *Iz Afrike*, str. 244.

¹⁴ Huljić: *Vis*, str. 298.

¹⁵ Krefc: *Spomini*, str. 248.

uradno pa se je imenovalo Tranzitno taborišče 75.¹⁶ Do taborišča so begunci največkrat pešali, pogosto disciplinirano, v koloni po dva,¹⁷ včasih pa so jih pripeljali s tovornjaki. Barake, ki so jih varovali britanski vojaki, so bile ograjene z žico. Ker je taborišče delovalo tudi kot zbirni center za osvobodjene internirance v Italiji in begunce iz Albanije, Grčije, Poljske, Češke ter za Jugoslovane in Jude, je veljal za Evropo v malem.¹⁸

Neposredno po izpustu Cite Lovrenčič – Bole in drugih Slovenk iz ženske kaznilnice v Traniju se je pojavil v časopisu *Bazovica*, ki ga je Jugoslovanski odbor v Italiji izdajal v Kairu, prvi zapis o slovenskih beguncih v okolici Barija. Sklepamo lahko, da so bili nastanjeni prav v taborišču Carbonara. V kratki novici z naslovom *300 Slovencev je v okolici Bari*¹⁹ v rubriki Izpod latnika je bilo 18. oktobra 1943 zapisano: »Po nekkih vesteh, ki smo jih prejeli iz Italije, je v okolici mesta Bari okrog 3.000 Slovencev iz Julijske Krajine in iz takozvane Ljubljanske pokrajine. Trenutno so ti naši rojaki v oskrbi zavezniških armad.«²⁰

Po tej prvi novici več kot mesec ni bilo objavljeno nič več o tem. Šele 22. novembra 1943 so v rubriki Izpod latnika zapisali novico z naslovom *Naši v Italiji*: »Iz Italije smo prejeli vesti, ki pripovedujejo, da je po raznih italijanskih taboriščih nekaj deset tisoč Slovencev. Od vseh političnih jetnikov, ki so jih zavezniki našli na osvobojenem italijanskem ozemlju, je velika večina Slovencev. Med njimi je mnogo žensk in otrok. Naši ljudje so za silo preskrbljeni, ker se za njih zavzemajo zavezniki v kolikor seveda morejo. Razumeti moramo, da divja v Italiji vojna in da morajo zavezniki predvsem najprej poskrbeti za redno oskrbo vojske.«²¹ Ocena, zapisana v novici, je bila še kako pravilna. Vso logistiko, povezano z begunci v Italiji, je prevzela britanska vojska, saj zavezniške enote drugih držav pri tem načeloma niso sodelovale. Begunci so bili namreč povezani z britansko Upravo za posebne operacije (SOE),²² tajno službo, katere cilj je bil med drugim podpreti lokalna uporniška gibanja, tudi partizansko. Vojska je strogo nadzirala osvobodjene konfinirance in internirance, pa tudi begunce, ki so ob koncu leta pripluli z Visa. Za vojsko je bilo namreč ključnega pomena, da je obdržala nadzor nad

množicami, saj bi bilo nedopustno, da bi begunci blokirali prometnice ali kako drugače oteževali delovanje in napredovanje zavezniških enot. Begunci iz Dalmacije so tako ostali na mestu izkrcanja, dokler jih vojaška policija ni napotila do prehodnih in od tam v večja nastanitvena taborišča. Zdelo se jim ključno, da je prav tako kot namestitev pomembno, da imajo begunci dostop do izboljšane socialnega okolja, v katerem imajo možnost imeli možnost svetovanja, izobrazbe, rekreacije in verske prakse.²³ Vsega omenjenega na začetku sicer niso izvajali, se je pa vojska učila tudi iz izkušenj, ki jih je pridobila pri delu z jugoslovanskimi begunci. Jugoslovani pod poveljstvom britanske vojske so bili sicer na varnem, to pa še ni pomenilo, da so bile okolišine bivanja – vsaj na začetku – dobre. Največji težave so bile pomanjkanje primernih nastanitvenih mest (čeprav so bile zagotovljene stavbe za taborišča, to še ni pomenilo, da so bila za vse zagotovljena npr. ležišča), pomanjkanje oblačil in hrane ter okrnjena zdravstvena oskrba.

Sicer je bila že v naslednji številki *Bazovice* teden dni kasneje v isti rubriki zapisana novica z naslovom *Iz Italije*, ki prvič omenja begunce drugih narodnosti Jugoslavije: »Vrste osvobojenih ljudi na osvobojenem italijanskem ozemlju naraščajo z vsakim dnem. Tudi ostalih Jugoslovancev je v zadnjih dneh zopet prispelo večje število.«²⁴ Prihod jugoslovanskih beguncev z Visa je omenjen tudi v novici, objavljeni 8. januarja 1944 z naslovom *Slovenci še vedno prihajajo*: »Na osvobojeno ozemlje Italije še vedno prihajajo manjše skupine jugoslovanskih beguncev. Med njimi so tudi Slovenci.«²⁵

V Carbonaro je še nekaj mesecev iz taborišč po Italiji prihajalo veliko Slovencev. Med njimi je bilo mnogo žensk, tudi nosečnic, in moških, ki so se potem kot prostovoljci javljali v prekmorske brigade. Ključnega pomena je bilo, da so se rojaki med seboj povezali, vendar je prihajalo do ostrih delitev na podlagi politične opredelitve, kjer so bili nekateri podporniki NOVJ drugi pa jugoslovanske begunske vlade. V Carbonari je bila poleg že omenjene Cite Lovrenčič – Bole nastanjena tudi Vida Tomšič. Bila je namestnica politkomisarja, organizatorica partijskega dela in soustanoviteljica prve prekomorske brigade,²⁶ prva pa članica taboriščnega komiteja Komunistične partije (KP), odgovorna za agitacijo, propagando in kulturno-prosvetno delo ter obenem pomočnica po-

¹⁶ Lovrenčič – Bole: *Prekomorke*, str. 85.

¹⁷ Srhoj: *Sjećanje na El Shatt*, str. 31.

¹⁸ Lovrenčič – Bole: *Prekomorke*, str. 119–120.

¹⁹ Šlo je za zatipkano število, saj je v novici nato navedeno število 3.000 beguncev. Glede na število interniranih lahko sklepamo, da je bilo resnično število beguncev bližje številu 3.000 kot pa 300.

²⁰ *Bazovica*, 18. oktober 1943, str. 7.

²¹ Prav tam, 22. november 1943, str. 7.

²² Special Operations Executive.

²³ Shephard: *The Long Road Home*, str. 66–67.

²⁴ *Bazovica*, 29. november 1943, str. 7.

²⁵ Prav tam, 8. januar 1944, str. 15.

²⁶ Vida Tomšič, 2. por. Novak. V: *Slovenski biografski leksikon*. Dosegljivo na: <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:3886/VIEW/> (26.4.2013).

litičnega komisarja v ženski četi.²⁷ Z dalmatinskimi begunci je v Italijo prispel tudi Centralni odbor beguncev (COB), ki je bil izvoljen na Visu. V imenu beguncev je prevzel upravo nad vsemi begunskimi zadevami ter vodil stike s predstavniki zaveznikov. Za njim je stala NOVJ in je bil kot tak komunistično obarvan. Njegovo oblast so sprejeli tudi vsi osvobojeni interniranci in konfiniranci, ki so se v taboriščih stopili z dalmatinskimi partizanskimi begunci.

Slovenec Ivan Kreft je bil nekaj časa tajnik, potem pa predsednik COB v Italiji. V svojih spominih je podobno kot Cita Lovrenčič – Bole namenil nekaj prostora problemu, ki je precej obremenjeval slogo beguncev v Italiji, pa tudi kasneje v Egiptu. Poglavlje je poimenoval *Rovarjenje begunske vlade*, v zapisih o beguncih v Egiptu pa se je uveljavil tudi izraz »četniška reakcija«. Zapisal je: »Jugoslovanski vladi v emigraciji in njenim četniškim eksponentom v Italiji ni šel v račun sporazum, ki je bil dosežen glede ranjencev in beguncev. Ko so začele prihajati v Italijo prve skupine beguncev iz Jugoslavije, so četniški elementi poskušali z obljubami, pa tudi z grožnjami pridobiti naše ljudi za svoje cilje.«²⁸ Cita Lovrenčič – Bole je o omenjenem problemu zapisala, da je delo četnikov omogočal tudi angleški komandant taborišča. Temu naj bi svetovalo pet četniških oficirjev, ki so lahko v naspotju z drugimi begunci tudi nemoteno zapuščali taborišče. Ti oficirji in drugi privrženci četnikov naj bi prestrezali begunce in jih snubili, naj vstopijo v kraljevo vojsko ali pa jim, kot je poudaril tudi Kreft, celo grozili. Med drugim naj bi nosečnicam ob obisku angleškega zdravnika njegova prevajalka pokazala skladišče, kjer so bile vse potrebščine za varno rojstvo otroka. Teh potrebščin je sicer primanjkovalo v ambulanti, ki so jo vodili begunci. Prevajalka naj bi jim obljubila popolno oskrbo s pogojem, da prestopijo na stran begunske vlade.²⁹ Lovrenčič – Boletova je opis končala z besedami: »Hladna vojna se je vlekla iz dneva v dan, toda naše delo je teklo in se nezadržno razvijalo kljub vsem zaplotniškim intrigam. Brez dvomov in omahovanja smo bili vsi prepričani, da se bo razmerje sil kmalu spremenilo v našo korist in da se ta čas neustavljivo približuje.«³⁰

Tudi v *Bazovici* so se dotaknili razprtij in zapisali (pod novico se je podpisal Jugoslovanski odbor v Italiji): »Našim prijateljem v Italiji nujno priporočamo, da tudi v naprej vzdržujejo čim tesnejše vezi z zavezniki oblastmi. "Jugoslovanski odbor iz Italije" je edino zastopstvo vseh Slovencev in Hrvatov iz Julijske Krajine,

zato prosimo vsakega Primorca, naj se v vsaki zadevi obrača naravnost na nas in naj ničesar ne stori brez nas. /.../ Vsem Slovincem, zlasti pa Slovincem in Hrvatom iz Italije, nujno svetujemo, da strnejo svoje vrste in se ne spuščajo v prav nobena strankarsko-politična prerekovanja, ki so v teh najtežjih dneh naše zgodovine samo orožje sovražnika. /.../ Naj vas ne zapeljujejo razdori drugih in prišepetavanja neresnih ljudi! Odklanjajte snubljenje tistih, ki so krivi tolikih slovenskih grobov in tolikega slovenskega gorja!«³¹

Čez nekaj mesecev so v *Bazovici* objavili tudi sestavek nekdanjega interniranca, nato pa begunca v Carbonari. Niso ga objavili z njegovim imenom, označili so ga le za slovenskega izobraženca, ki je pred kratkim prispel iz Italije v Egipt. V sestavku obžaluje razprtije med Jugoslovani in kot primer postavlja Albance, ki so dan osvoboditve Albanije praznovali skupaj in družno pozdravili tako rojalistično kot partizansko strujo. Zapisal je, da so se Jugoslovani med vsemi narodnostmi v taborišču »najbolj pridno kregali, tako da so nas lahko že od daleč spoznali, kdo smo.« Nadaljeval je z besedami: »Na žalost [smo se] tudi sovražili. Strogo smo se ločili v razne struje in stranke. Na eni in drugi strani so bili goreči pristaši, prenapeteži ... /.../ In čudno, vsi smo bili protifašisti, večina od nas že od dneva, ko se je fašizem porodil. Vsi smo zatrdjevali, da se hočemo boriti samo proti skupnemu sovražniku in da hočemo osvoboditi svojo zemljo, vso požgano in razdejavano, vso posuto s tisoči grobovi, vso prepojeno s krvjo in solzami ...«³²

V tem času so se v italijanskih taboriščih zares pojavljale kraljeve naborne komisije, ki so želele internirance privabiti v kraljevo vojsko. Tudi med Jugoslovani v taborišču Carbonara je bilo nastanjenih približno 150 privržencev kralja Petra II., po večini so bili to prebivalci barake številka 5. V taborišče naj bi takoj po kapitulaciji Italije prišli s skupino italijanskih vojakov. Njim naj bi zavezniki dodelili najboljše prostore za bivanje,³³ prav tako so z odobritvijo zaveznikov ustanovili svojo stražo in nadzorovali tudi druge internirance jugoslovanskega rodu.³⁴ Partizansko usmerjeni interniranci so proti njim protestirali z gladovno stavko in poveljniku taborišča ni preostalo drugega, kot da jih je čez čas preselil iz Carbonare v kraljevo taborišče Arsano³⁵ blizu Lecceja.³⁶ Tudi v

³¹ Odebeljeno besedilo je bilo zapisano v izvorniku. Več v: *Bazovica*, 29. november 1943, str. 7.

³² Prav tam, 12. februar 1944, str. 4.

³³ Klun: *Domovina je ena*, str. 41.

³⁴ Prav tam.

³⁵ Mesta Arsano, po katerem naj bi bilo poimenovalo taborišče, ni najti na zemljevidu. Tako gre verjetno za mesto Arnesano zahodno od Lecceja.

³⁶ Dalje Lovrenčič – Bole: *Prekomorke*, str. 120–121.

²⁷ Lovrenčič – Bole: *Prekomorke*, str. 212.

²⁸ Kreft: *Spomini*, str. 242.

²⁹ Lovrenčič – Bole: *Prekomorke*, str. 119–120.

³⁰ Prav tam, str. 121.

drugih taboriščih je COB zahteval premestitev podpornikov jugoslovanske begunske vlade. Kreft je tako zapisal, da je bil sredi poletja 1944 napovedan obisk ministra v begunski vladi dr. Mihe Kreka v taborišču Santa Maria al Bagno. Ob napovedi je COB pri zaveznikih povprašal, zakaj bo minister prišel, in opozoril, da je znano negativno stališče beguncev do begunske vlade. Poveljnik taborišča, podpolkovnik Oldfield, je odgovoril, da je v taborišču skupina beguncev, ki želi, da jih minister obiše. COB je takoj predlagal, naj omenjeno skupino prestavijo v drugo taborišče, to pa je zavezniško poveljstvo tudi storilo.³⁷

Zavezniki so že ob privolitvi v evakuacijo jugoslovanskih beguncev z otoka Vis v Italijo zahtevali, naj bodo čim prej poslani v severno Afriko ali na Bližnji vzhod, torej zunaj možne vojne nevarnosti, da ne bi ovirali vojaških prizadevanj in zasedali nastanitvev.³⁸ To zahtevo so kasneje potrdili tudi v Italiji. Med možnimi cilji je bila omenjen tudi Alžirija, a že v začetku januarja 1944 so sklenili, da bodo begunci premeščeni na Sinajski polotok v Egiptu. Do 20. januarja 1944 so zavezniki v dogovoru s poveljnikom vojaške misije NOVJ v Kairu Vladimirjem Velebitom našli v puščavi Sinaja, na vzhodni strani Sueškega prekopa in nasproti mesta Suez primeren kraj za namestitev beguncev, imenovan El Shatt. Vojska ga je prej med elalameinsko krizo uporabila za nastanitev enot 8. britanske armade.³⁹ Kasneje so za namestitev še ene skupine beguncev določili El Khatatbo, prav tako v puščavi, vendar ob cesti Kairo – Aleksandrija. Ko je zbirni center zavezniških sil za odhod v Italijo postala Alžirija, sta bili obe bazi zapuščeni, zato so ju zavezniki s še štirimi taborišči na Bližnjem vzhodu dali v uporabo organom britanske Uprave za pomoč in begunce na Bližnjem vzhodu (MERRA)⁴⁰ za namestitev vojnih beguncev. Kljub enotnemu dogovoru med zavezniki in Vojaško misijo NOVJ v Kairu je premestitvi v Egipt nasprotovala delegacija NOVJ v Italiji. Kot razlog so navedli preveliko oddaljenost od domovine ter puščavsko podnebje, ki ga begunci niso bili navajeni. Vendar pa je vrhovni štab NOVJ vse ugovore zavrnil.⁴¹

Čeprav je bil sklep o premestitvi sprejet v soglasju z vodstvom NOVJ in NKOJ, so ljudi težko prepričali. »Četniška reakcija« se je razširila tudi na negativno propagando o veliki umrljivosti v pušča-

vi in nevzdržnih življenjskih razmerah.⁴² Pojavile so se tudi govornice, da ne le nemške podmornice, ampak celo zavezniki torpedirajo ladje z begunci na odprtem morju.⁴³ Takšne govornice niso nujno dokaz »četniške reakcije«, ampak so bile morda izraz resničnega in razumljivega strahu ljudi, ki so imeli vsaj na začetku slabe izkušnje z britansko taboriščno upravo in niso vedeli, kaj jih čaka v neznani deželi, o kateri so slišali le nekaj zgodbic in pripovedi. Cita Lovrenčič – Bole piše o bojazni pred odhodom kot resnični človeški stiski in da se je marsikatera ženska v taborišču Santa Maria di Leuca zavestno uprla odhodu.⁴⁴ Verjetno si ljudje sprva puščave niso znali predstavljati, čeprav naj bi jim bile v sklopu izobraževalnih programov pojasnjene osnovne geografske in politične značilnosti Egipta in arabske kulture.⁴⁵ A glede na poročilo Miloša Žanka, načelnika komisije za sprejem beguncev v Italiji, ki je bilo napisano 13. januarja 1944, lahko sklepamo, da tudi vodstvo znotraj COB ni vedelo, kam ga pošiljajo z begunci. Žanko je v poročilu tako zapisal, da bodo begunci »nameščeni v okolici Sueškega prekopa, kjer se nahajajo gozdnati in rodovitni kraji oziroma so tam najboljši.«⁴⁶ Kasneje so do beguncev prišle še zgodbe o taboriščih v puščavi, ki so jih širili vojaki prekomorci. V zgodbah so bila egiptovska taborišča prikazana kot »kraji velikega trpljenja«.⁴⁷ Kreft piše, da ljudje preprosto niso zmogli razumeti, zakaj ne morejo ostati v Italiji, predvsem ker so begunske skupine sestavljali otroci, starci, ženske in invalidi, ki naj ne bi bili vajeni napornih potovanj v neznano ali pri močeh za še eno tako potovanje. Do poletja 1944 so zavezniki nepopustljivo vztrajali, da morajo vsi begunci v Egipt. Pozneje so popustili toliko, da novih konvojev niso poslali v Egipt na silo, ampak so počakali, da so se taborišča v Italiji spet napolnila. To se je zgodilo dokaj hitro, saj je bilo ukazano, da morajo izprazniti taborišče Santa Maria di Leuca in napolniti taborišče Santa Maria al Bagno.⁴⁸ Šele ko je poveljstvo štaba NOVJ v Bariju prevzel general Rado Pehaček in avgusta 1944 zahteval pogovor glede premikov z zavezniško komando v Rimu, so zavezniki popustili. Na pogajanjih so se dogovorili, da lahko približno 8.000, natančneje 7.872 ljudi ostalo v Italiji (28.120 jih je bilo poslanih v Egipt).⁴⁹ Ti so bili repatriirani do 6. marca 1945,

³⁷ Kreft: *Spomini*, str. 242.

³⁸ ARMS, S-1021-0028-06, Middle East Office - ME2, History of the Middle East Office, str. 60.

³⁹ Bratanić: *Hrvatski zbjegovi u Egiptu*, str. 65 in ARMS, S-1021-0028-06, Middle East Office - ME2, History of the Middle East Office, str. 55.

⁴⁰ Middle East Relief and Refugee Agency.

⁴¹ Bratanić: *Hrvatski zbjegovi u Egiptu*, str. 65.

⁴² Klun: *Iz Afrike*, str. 247.

⁴³ Kreft: *Spomini*, str. 242.

⁴⁴ Lovrenčič – Bole: *Prekomorke*, str. 172–174.

⁴⁵ Plenča: *Jugoslavenski zbjeg*, str. 346.

⁴⁶ Bratanić: *Hrvatski zbjegovi u Egiptu*, str. 66.

⁴⁷ Lovrenčič – Bole: *Prekomorke*, str. 173.

⁴⁸ Kreft: *Spomini*, str. 248.

⁴⁹ Plenča: *Jugoslavenski zbjeg*, str. 344.

to pa je bilo je neprimerno hitreje kot pri zadnji skupini iz Egipta.⁵⁰

Vse govorce in »četniška reakcija« navsezadnje niso dosegle svojega namena. Posebnost jugoslovanskih taborišč v Italiji, tako begunskih kot vojaških, je bila namreč svojevrstni plebiscit, na katerem so se taboriščniki, tako tisti, ki so prišli na novo iz begunstva, kot tisti, ki so jih osvobodili zavezniki v Italiji, sami odločili, na katero stran politične opcije bodo stopili: partizansko ali kraljevo. Kreft piše, da se je od 35 tisoč beguncev za prestop na stran begunske vlade odločilo le nekaj posameznikov. Iz drugih virov lahko izvemo, da se je tako odločilo za 180 od 39.674 ljudi.⁵¹ Med približno 12.000 ranjenimi – večinoma partizanskimi borci in civilisti, naklonjenimi partizanom – se za prestop na stran kraljeve vojske ni odločil nobeden.⁵²

V Egiptu

*V vse smeri razbeljene pustinje
bosih nog so videti stopinje;
a še senca, ki s človekom hodi,
v zemlji tej nihče s seboj ne vodi.*

Igo Gruden: Taborišče v El Šatu, tretja kitica

Begunci so zapustili Italijo v luki Taranto in stopili na egiptovska tla v pristanišču Port Said. Od tam so jih z vlakom prepeljali do El Shatta na Sinaju. El Shatt je deloval od prihoda prvih jugoslovanskih beguncev pa do ukinitve konec junija 1947. Jugoslovanski begunci so bili naseljeni še v dveh taboriščih, in sicer v El Khatatbi, na poti med Kairom in Aleksandrijo. Taborišče je bilo odprto med aprilom in avgustom 1944. Po zaprtju je iz treh taborišč, ki so sestavljala El Shatt, nastalo pet taborišč in dodatno taborišče za delavce, saj so morali skupek taborišč zaradi premestitve beguncev povečati. Hkrati je COB prevzel taborišče Tolumat pri Aleksandriji – tja so napotili hude bolnike in matere z otroki.

Ko govorimo o Slovencih v egiptovskih begunskih taboriščih, so viri neprimerno bolj skopi. Pot v Egipt nista nadaljevala niti Kreft niti Cita Lovrenčič - Bole, kljub temu pa sta pisala povzetke o El Shattu, ki je kot največje begunsko taborišče na Bližnjem vzhodu postalo sinonim za vsa egiptovska taborišča, v katerih so prebivali jugoslovanski begunci. A ti povzetki niso tako odločilni, da bi jih bilo vredno povzeti.

Sicer so bili Slovenci med drugo svetovno vojno močno navzoči na Bližnjem vzhodu, šlo pa je večinoma za vojake. Ta ugotovitev seveda velja, če zamenjamo slovensko kolonijo v Egiptu, ki je izvirala iz naseljevanja slovenskih varuš in služabnic v Egiptu, t. i. aleksandrink, že ob koncu 19. stoletja. Večina vojakov se je tu znašla pod prisilo, saj so kot italijanski državljani morali služiti v italijanski ali kot prisilni mobiliziranci v nemški vojski. Med vsemi pripadniki jugoslovanskih narodov so bili predvsem slovenski Primorci tisti, ki so na ozemlje Afrike stopili že pred drugo svetovno vojno zaradi vstopa Italije v abesinsko vojno in zatrtja narodnoosvobodilnega gverilskega boja v Libiji. Večina tistih, ki so preživeli boje, je bila odpeljan v zavezniško ujetništvo po izgubi bitke pri El Alameinu. Takrat so zavezniki zajeli kar 250 tisoč vojakov, ki so bili nastanjeni na površini treh kvadratnih kilometrov, obdanih z žico. V ujetništvu so se Slovenci s Hrvati povezali v trdne skupine, ki so se razglašale za Jugoslovane in se tako distancirale od Italijanov.⁵³ Na podoben način so v zavezniško ujetništvo prehajali še drugi Primorci, pa tudi Štajerci in Korošci, vključeni v nemške divizije. Na Bližnjem vzhodu so se hkrati znašle tudi vojaške enote Kraljevine Jugoslavije, ki niso sprejele kapitulacije Jugoslavije in so zbežale na Bližnji vzhod. Med njimi je bilo 7 generalov, 114 oficirjev, 54 podoficirjev in 229 vojakov oziroma 232 letalcev, 127 mornarjev in 45 pripadnikov pehote.⁵⁴ S fragmenti kraljeve vojske in zbiranjem novih prostovoljcev si je begunska vlada prizadevala formirati novo vojsko,⁵⁵ s katero je želela pripomoči k zmagi zaveznikov nad silami osi ter si tako zagotoviti njihovo podporo pri ponovnem oblikovanju monarhije v povojni ureditvi Jugoslavije. Zavezniki, predvsem Britanci, so bili pripravljeni Jugoslovanom priskočiti na pomoč. Že leta 1941 so predlagali, da bi lahko jugoslovanski letalci delovali v okviru britanskih zračnih sil. Vendar begunska vlada ni bila zmožna zagotoviti zadostnega števila vojakov. Te so nameravali nadomestiti s prostovoljci iz emigracije in mobilizacijo vojaških ujetnikov slovenske, hrvaške in srbske narodnosti. Čez čas so Britanci v tovrstno rekrutiranje tudi privolili.⁵⁶ Po rekrutiranju je begunska vlada ustanovila že omenjene naborne komisije, ki so delovale tudi na Bližnjem vzhodu. Komisije so imele težave z vojnimi ujetniki in njihovim novim jugoslovanskim državljanstvom, saj jih je bila večina italijanskih državljanov. Visoki uradniki kraljeve vojske so morali zato večkrat posredovati

⁵⁰ HR-DAST, J. Z. 520, Spisi Oblasnog NOO Dalmacije z vezi sa zbjegom, godine 1943. i 1944., Dopis NOO za Dalmacijo COB v Italiji, 16. november 1944.

⁵¹ Pervanje & Hočvar: *Četrta prekomorska brigada*, str. 64.

⁵² Kreft: *Spomini*, str. 242.

⁵³ Klun: *Prekomorci*, str. 635–637.

⁵⁴ Prav tam.

⁵⁵ Plenča: *Medunarodni odnosi*, str. 52.

⁵⁶ Več Bajc: *Iz nevidnega na plan*, str. 69–70.

pri britanskih državnih uradih, dokler ni bila 18. decembra 1941 izdana uredba jugoslovanske vlade, ki je urejala podeljevanje jugoslovanskega državljanstva tistim italijanskim državljanom, ki so se razglasili za Jugoslovane.⁵⁷ Vendar pa so se začela nesoglasja med srbsko usmerjenimi oficirji ter slovenskimi in hrvaškimi vojaki, posledica pa je bila upor med vojaki. Prvi se je razvnel 10. julija 1943, ko je bil kraljevi gardni bataljon nastanjen v Atiri pri Haifi. Vojaki so v jedilnici napadli oficirje. Kasneje se je tu 1. decembra 1943 prva skupina Istranov in Primorcev izrekla proti nadaljnji pokorščini jugoslovanski begunski vladi. Prvemu uporu je neorganizirano sledil upor 26. decembra 1943 v kraljevi mornarici v bazi El Agheila, ko je večina gardistov preprosto dezertirala in odšla v El Shatt – tja, kamor so kasneje zavezniki nastanili jugoslovanske begunce. V bazi kraljevi sil se je 1. januarja 1944 zgodil upor pod vodstvom Huberta Najbergerja – takrat je v NOVJ prestopilo 80 odstotkov vojakov. Hkrati je bil upor tudi v 94. skvadronu RAF na letališču El Adem pri Tobruku, kjer se je večina Jugoslovancev prav tako opredelila za NOVJ. V gardnem bataljonu je bilo po julijskem uporu večinoma zatišje, sploh pa vojaki v tem bataljonu niso vedeli za upore v drugih enotah. Šele 18. januarja 1944 jih je dosegla novica o uporih, to pa je prvi skupini takoj dalo povod za odcepitev od bataljona in kasnejši prestop v NOVJ. Kmalu se je odcepila še druga skupina in gardni bataljon je sestavljala le še peščica vojakov.⁵⁸

Vse vojake, ki so se v Libanonu, Kasfaritu, Aleksandriji in Kairu odcepili od kraljeve vojske, so premestili v taborišče v Geneifi (Yugoslav Camp – British responsibility), enoto pa poimenovali Prvi odred NOVJ na Bližnjem vzhodu.⁵⁹ Kdaj natančno je bila enota ustanovljena, ni znano, saj ni nastala z neposrednim ukazom, sploh pa nekateri štejejo, da je bila ustanovljena že s prvimi odhodi jugoslovanskih vojakov iz italijanske vojske. Poveljnik jugoslovanskega taborišča podpolkovnik Hubert Najberger v kasnejšem referatu sicer piše, da je enota v Geneifi dobila ime 6. januarja 1944.⁶⁰ Znano je tudi, da so vojaki Prvega odreda NOVJ na Bližnjem vzhodu, nastanjeni v taborišču Ginefa, postavili šotore za prve begunce v El Shattu konec meseca januarja 1944. Podpolkovnik Najberger je na prošnjo britanskih oblasti določil 500 vojakov, da so pomagali urediti taborišče v El Shattu.⁶¹ To so bili po večini vojaki

slovenske narodnosti, kot je pričala tudi Marija Perić, bolničarka v El Shattu.⁶² Prvemu odredu NOVJ je pri vzpostavitvi taborišča pomagala tudi enota britanskih kraljevih inženircev (Royal Engineers) in poskrbela za večino napeljav, kuhinj, posodobitev vodovodnega sistema itd.⁶³ Prvi begunci so vojakom nato pomagali postaviti šotore za nove taboriščnike, a nikoli jim to ni uspelo v tolikšni meri, da bi katerokoli skupino, ki je prišla v taborišče, pričakalo dovolj postavljenih šotorov.⁶⁴

Prvi odred NOVJ na Bližnjem vzhodu so sestavljale vse vojaške enote, tako pehota in mornarica kot tudi letalstvo.⁶⁵ A že 29. aprila 1944 so odred razbili: del vojakov so vključili v dva tankovska tečaja v El Katatbi, del je šel v letalske enote in mornarico, en bataljon v Italijo in kasneje na Vis in se tam pridružil 11. dalmatinski brigadi, del pa je bil vključen v četrto prekomorsko brigado in sestavljal t. i. letečo četo.⁶⁶

Epilog slovenskih vojakov v Egiptu in na Bližnjem vzhodu ima dve zgodbi. Prva je zgodba velike večine vojakov kot pripadnikov NOVJ, ki so se vključili v njene enote in divizije. Večina se je s prekomorskimi brigadami vrnila v domovino in konec vojne dočkala na domačih tleh. Že maja 1944 so bili prepeljani na Vis prvi člani Prvega odreda NOVJ, preostali so prišli v domovino do maja 1946.⁶⁷ Drugo pot so ubrali tisti, ki so se odločili ostati v kraljevi vojski. V domovino se, ker jim razpoloženje ni bilo naklonjeno, niso vrnili in večinoma emigrirali v Združene države Amerike, Kanado, Avstralijo in Veliko Britanijo.

Propaganda je bila v ideološkem boju med jugoslovanskimi političnimi silami na Bližnjem vzhodu ključnega pomena. Že omenjeni Ivan Rudolf – Učenič ter drugi somišljeniki, med njimi Ivan Marija Čok, so delovali v t. i. Jugoslovanskem odboru iz Italije. Odbor, ki se je predstavljal kot edini predstavnik slovenske manjšine v Julijski krajini, večina literatu-

str. 51.

⁶² Marija Perić se je kmalu po vojni poročila v Ljubljano in prevzela priimek Knez. Intervju z Marijo Perić v: Ajlec: *Peščena golgota*, str. 93–99.

⁶³ ARMS, S-1021-0028-06, Middle East Office - ME2, History of the Middle East Office, str. 56.

⁶⁴ HR-HDA-1220, El Shatt, šk. 4, Poročilo COB v Egiptu sekretariatu C.O.U.S.A.O., 1. 1. 1945, str. 3.

⁶⁵ Poveljnik 1. odreda je bil kapetan Hubert Najberger, njegov namestnik poročnik Borislav Ivković, politični komisar Živomir Milovanović, poveljnik pehotnega bataljona poročnik Pavle Melamed, poveljnik mornariške čete zastavnik Ljubo Bjedov, referent za letalstvo kapetan Maks Kocjančič. Dalje Klun: *Domovina je ena*, str. 469–470.

⁶⁶ Prav tam, str. 75.

⁶⁷ Klun: *Iz Afrike*, str. 734.

⁵⁷ Prav tam, str. 185.

⁵⁸ Klun: *Domovina je ena*, str. 74.

⁵⁹ Prav tam.

⁶⁰ SI AS 1970, šk. 10/6, Pismo Huberta Najbergerja odboru Prekomorskih letalcev, 19. 11. 1966, str. 1.

⁶¹ Več v Klun: *Iz Afrike*, str. 250; Dedijer: *Dnevnik 1943–1944*,

re, ki so jo pisali podporniki NOVJ, prikazuje kot kralju naklonjenega. Jasno je, da je imel precej večjo vlogo v politiki begunskih vlad, pa tudi zaveznikov, kot je bilo mišljeno sprva. Predvsem je s propagando močno lobiral pri Slovencih v zavezniški internaciji za pristop h kraljevi vojski. Vendar odbor ni nastal šele med vojno, ampak že dobro leto pred zasedbo Jugoslavije. Sestavljalo ga je 24 članov in ne le omenjena Rudolf in Čok.⁶⁸ Člani odbora so že spomladi 1941 na Bližnjem vzhodu med tujo in širšo jugoslovansko javnostjo začeli propagando v podporo Slovencem v Julijski krajini. Objavljali so članke v časopisju, tiskali brošure, pripravljali radijske govore ter sporočila in knjige z argumenti v podporo ozemeljskim zahtevam Slovencev. Kmalu je odbor začel izdajati glasilo *Bazovica*. Urednik je bil Rudolf. Izhajalo je od 30. septembra 1941 do 19. novembra 1944.⁶⁹ V prvi številki je Rudolf zapisal: »Moj namen je predvsem, da Vam od časa do časa sporočim, kaj je novega v naši ožji in tudi širši domovini. Tudi drugih stvari si imamo veliko povedati.«⁷⁰ Časopis je bil večkrat deležen tako britanske kot kraljeve cenzuri. In čeprav je kazal naklonjenost kralju in generalu Mihailoviću, je bilo od pomladi 1943 mogoče čutiti postopen premik v naklonjenost narodnoosvobodilnemu boju.⁷¹

V času, ko so v Egipt prispeli jugoslovanski begunci, v *Bazovici* niso več pisali pozivov k novačenju v kraljevo vojsko. Tako niti enkrat ni pozval jugoslovanskih beguncev v taboriščih k prestopu v kraljevo vojsko, *Bazovica* je tudi na splošno redko omenjala begunce v Egiptu. Temu je botrovalo dejstvo, da je iz taborišč prihajalo le malo informacij. Pomembno je poudariti, da so bila neposredno po ustanovitvi na taborišča naložene določene omejitve, je partizansko vodstvo pa jih večkrat pripisalo zavezniškemu vodstvu, a za njimi je stala egiptovska vlada. Med drugim so bili begunci omejeni le na ozemlje taborišča, to pa so sploh v prvih mesecih nepopustljivo izvajali. Tako so egiptovske oblasti predvsem skušale omejiti morebitno uhajanje beguncev na lokalne trge, saj bi se s tem zvišale cene hrane. Hkrati niso želeli, da bi

se med lokalnim prebivalstvom razvedelo, da so v državi nastanjeni begunci, saj so se bali nemirov, češ da begunci živijo na račun Egipta, a to ni bilo res, saj je vsa humanitarna pomoč prihajala večinoma iz Združenih držav Amerike (ZDA). Kasneje so omejitve nekoliko omilili, zato je lahko nekaj beguncev celo obiskalo Kairo, Aleksandrijo in številne zavezniške vojaške baze. To so bili predvsem člani pevskih zborov, postavljalci razstave o taborišču ali posamezni odborniki ljudske oblasti, ki so imeli opravke v Kairu. Kljub bojazni pred večjim nakupom hrane je manjša skupina iz El Shatta vsak dan hodila na trg v Suez in tam kupovala svežo hrano. Z odhodom zavezniških sil in večjega števila osebja Unrre ter povečano repatriacijo beguncev po koncu druge svetovne vojne, s tem pa tudi z večjo močjo lokalnih uradnikov, je omejitev gibanja ponovno zaostrena.⁷²

Kljub poostrenemu pretoku informacij pa je *Bazovica* prvo novico o jugoslovanskih beguncih v Egiptu objavila 12. februarja 1944, torej le 11 dni po prihodu prvih beguncev v taborišče. Bralce so pozvali k darovanju sredstev v Sklad Bazovice za pomoč jugoslovanskim beguncem: »V našo bližino je prišlo večje število jugoslovanskih beguncev iz Dalmacije. Po nekkih poročilih se bo njihovo število izdatno povečalo. Med njimi je mnogo mater in otrok. Zavezniške oblasti so poskerbele, da so vsaj z najpotrebnejšim preskrbljeni, vendar jim bo bratska pomoč zelo prav prišla.«⁷³

V članku nato nadaljujejo, da so Slovenci v Egiptu dobili od Podporne akcije v Ameriki brzovjavko, v kateri so jim Američani ponudili pomoč. Hkrati navajajo, da je slovenska kolonija v Egiptu v taborišče poslala nekaj deklet, ki naj bi pomagale pri naseljevanju beguncev. Sklad Bazovice za pomoč beguncem je bil precej skromen glede na potrebe beguncev. V *Bazovici* so namreč že prej vodili Sklad za pomoč domovini neposredno po koncu vojne, vanj pa so člani slovenske kolonije redno pošiljali svoje donacije. Navada je bila, da je *Bazovica* redno objavljala imena donatorjev – le redko so bili anonimni – in zneske, ki so prispeli v uredništvo. Ti so si sledili tako:

Datum objave obvestila o donaciji	Ime donatorja	Znesek donacije (Egipčanski funti)
19. februar 1944	Madame Abbud Pasha	50
	Madame Nyegard A.	20
	Divuljac	5
	F. Lodur	5
	Ivan Merljak	0,50

⁶⁸ Bajc: *Iz nevidnega*, str. 75–76.

⁶⁹ Makuc: *Aleksandrinke*, str. 147.

⁷⁰ *Bazovica*, 30. september 1941, str. 1.

⁷¹ Bajc: *Iz nevidnega*, str. 98–102.

⁷² ARMS, S-1021-0028-07, Middle East Office - ME2, History of the Middle East Office, str. 80–81.

⁷³ *Bazovica*, 12. februar 1944, str. 2.

Datum objave obvestila o donaciji	Ime donatorja	Znesek donacije (Egiptčanski funti)
12. marec 1944	vazd. por. ⁷⁴ Stepančič Srečko	100 (in več paketov cigaret)
	Vladimir Dominik	50
	Neznani donator	200
	vazd. p. por. ⁷⁵ Orešković I. Ivan	500
	vazd. p. por. Tehomir Babić	500
	vazd. p. por. Janez Kveder	500
	Kanonik Fani	100
	Mele Urška	300
	K.M.	100
	Žigon Gabrijela	300
	Milutin Bobek	50
	L.K.	500
	vazd. p. por. Kulić M. Djordje	500
2. april 1944	Milan Čok	200
9. april 1944	Dr. Miha Krek	1000
	Faganeli Milena	200
	Špacepan Ana	150
	Silič Romana	50
	Peršolja Karolina	50
	Francetič Zofija	10
	Furlani Marija	50
	Birsa Ida	30
	m. J. Rijavec	200
	16. april 1944	Eser Marija
15. maj 1944	Kanonik Fani	100
	Skok Katarina	50
	Skok Angela	50
	Francetič Zofija	15
4. junij 1944	Perdirc Irena	25
	Donacija slovenske kolonije podeljena neposredno taboriščema El Shatt in El Khatatba	14
	Celestina Mozetič	50
	Mozetič Mira	50
	Alojzija iz Bilj	25
	Lenka Rusjan	25
15. oktober 1944	Dvanajstič Tereza	400
	Lojzka Pahor	200
	Dalka Paveltič	100
SKUPAJ		7.024,50

Skupni znesek zbranih sredstev je bil precejšen, sploh če upoštevamo, da je zaveznike vzdrževanje enega begunca na mesec stalo približno 5 britanskih funtov, to pa je bilo 2,5 egiptovskega funta.⁷⁶ V današnji vrednosti glede na naraščanje indeksa nabavnih cen⁷⁷ v Veliki Britaniji bi to pomenilo 176,5

britanskega funta na mesec.⁷⁸ Tako so v Skladu Ba-

⁷⁴ Vazdušni = letalski; tj. gre za čin letalskega poročnika. V razpredelnici so zapisani čini kot v časopisu *Bazovica*.

⁷⁵ Vazdušni podporočnik = letalski podporočnik.

⁷⁶ ARMS, S-1021-0028-06, Middle East Office - ME2, History of the Middle East Office, str. 95–96.

⁷⁷ Indeks nabavnih cen v Veliki Britaniji meri cene potrebnih

in storitev, ki jih plača povprečen porabnik v določenem časovnem obdobju (tu sem uporabila obdobje enega leta). Pravzaprav gre za izračun indeksa letne inflacije od leta 1750, za vsako leto se doda odstotek inflacije iz prejšnjega leta. Več na: Retail price Index: <http://www.measuringworth.com/glossary/priceindexRet.html> (22.12.2012).

⁷⁸ Količnik indeksa nabavnih cen v Veliki Britaniji leta 1945 je znašal 26,4, leta 2011 pa 931,92. To pomeni, da je bil leta 1945 britanski funt vreden 35,3 današnjega funta. Več v: Twigger: Inflation, str. 10 in Tabela I. Dosegljivo na: <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp99/rp99-020.pdf> (22.12.2012).

zovice za pomoč beguncem zbrali dovolj denarja za vzdrževanje 1404 beguncev na mesec oziroma za vzdrževanje 392 beguncev celih 24 mesecev, če bi bili ti prišli v egiptovska taborišča s prvim konvojem (februarja 1944) in odšli z zadnjim (marca 1946).

8. oktobra 1944 je bila v *Bazovici* objavljena tudi novica z naslovom *Jugoslovanski odbor za pomoč narodnim beguncem* o ustanovitvi odbora te vrste. Natančen datum ustanovitve ni zapisan, je pa bilo navedeno, da so ga ustanovili v Aleksandriji. Potem piše: »Odbor deluje pod pokroviteljstvom britanskega generalnega konzula v Aleksandriji in gospe C.A. W. Were. Odbor sestavljajo gg.: E. Kubelič, S. Katarinčik, A. Jozović, de Relja Ohmučinevič, E. Lindi, W. Berginc, A. Papakotsia, Ph. Tanasović, P. Gerović, K. Todorović (tajništvo) in G. Subotić (blagajništvo).«⁷⁹ Odbor je bil torej mednarodno obarvan.

Že teden dni po prvi objavi novice o jugoslovanskih beguncih v Egiptu je bil objavljen opis taborišča in življenja v njem v članku z naslovom *Na obisku v taborišču jugosl. beguncev*. Taborišče je opisal zavezniški vojak, ki ga je obiskal. Imena taborišča v tem času v *Bazovici* še niso objavili, vendar je nemogoče predvideti, ali zaradi zunanjih ukazov, ki so bili posledica prej zapisanih zahtev egiptovske vlade, ali pa v uredništvu še niso poznali imena taborišča. Taborišče so v zapisu tako označevali kot jugoslovansko begunsko taborišče nekje na srednjem vzhodu. Med drugim so povzemali te besede vojaka: »Pregledali smo vse šotore, ki so bili zelo čisti in pospravljani. Vsi begunci so bili posrečeno razdeljeni po domačih vaseh. Uprava in pomoč v taborišču pa je organizirana kakor uprava na osvobojenem ozemlju Jugoslavije. /.../ Taboriščniki se sedaj ukvarjajo z mislijo, kako bi sezidali kuhinje in jedilnice, tako da bi bilo vse to gotovo pred nastopom hamsina.⁸⁰ Hrana je preprosta in zdrava. Zelo jim manjkajo skodelice za čaj. Čaja sicer niso preveč navajeni, vendar je to za njihovo zdravje zelo koristno, da ne pijejo vode, ki ni preveč dobra niti preveč

zdrava.«⁸¹ Vse vojakove navedbe potrjujejo tudi viri Unrre in COB.

V isti številki *Bazovica* je bila objavljena še kratka novica v rubriki Izpod latnika z naslovom *Tudi slovenski begunci na Srednjem vzhodu*, kjer je pisalo: »Zvedeli smo, da je prispelo na Srednji vzhod v zadnjem času tudi neko število Slovencev. Po večini so to Slovenci-Primorci, ki so jih zavezniki osvobodili po raznih zaporih in koncentracijskih in konfinacijskih taboriščih. Menda bodo razmeščeni v ločenem taborišču.«⁸² Zakaj bi bili begunci slovenske narodnosti poslani v ločeno taborišče, ne navajajo. Edine izločitve iz vrst beguncev so bile na podlagi politične, ne pa narodnostne pripadnosti. Sicer je mogoče, da se je nekaj Slovencev odločilo prestopiti v vrste podpornikov jugoslovanske begunske vlade, a *Bazovica* te možnosti ne navaja izrecno.

O številu beguncev slovenske narodnosti podatki v virih niso enaki. *Poročilo COB v Egiptu sekretariatu Centralnega odbora Ujedinjenega saveza antifašističke omladine (C.O.U.S.A.O.)*, datirano s 1. januarjem 1945, navaja, da je bilo med 29.075 begunci v taboriščih 22 Slovencev.⁸³ Albert Klun trdi, da je bilo v egiptovskih taboriščih 350 Slovencev.⁸⁴ Glede na popise prebivalstva, ki sem jih pregledala v Državnem arhivu Split, sem našla približno 100 posameznikov, za katere bi lahko domnevala, da so Slovenci. Narodna opredelitev je namreč povsem subjektivna opredelitev in glede na to, da popisi niso spraševali po narodnosti, je nemogoče trditi, da je popis nezmožljiv. Sestavljen je na podlagi predvidevanja glede na navedbo kraja rojstva ali zadnjega prebivališča, preden so posamezniki postali begunci. Na spisku so tisti posamezniki, ki so se rodili ali bivali v katerem od slovenskih krajev, pa tudi posamezniki iz Trsta in okolice. Pri tem je potrebno pripomniti še, da so imena, priimki in kraji prepisani z vsemi slovničnimi napakami in lapsusi:⁸⁵

Številno	Ime in priimek	Bivališče, preden so postali begunci	Kraj rojstva
1.	Micko Branka Gezin	Kuma	Ljubljana
2.	Gruden Jožef pok. Josipa	Trst	Cerovlje

⁷⁹ *Bazovica*, 8. oktober 1944, str. 15.

⁸⁰ V virih se je večinoma ohranila italijansko-libijska sopomenka za egiptovsko besedo hamsin – ghibli. Ghibli ali hamsin je veter, ki ga pri nas poznamo z imenom jugo. Je jugovzhodni veter, ki ima izvor v topli in suhi tropski zračni masi nad Saharo. Ta doseže viharo moč v severni Afriki ter južni Evropi, ko se pomeša z vlažnim ciklonom nad Sredozemljem ter s tem doseže višino in hitrost, ki omogočata, da rdeči saharški pesek doseže celo kraje v Sloveniji. Več: Sirocco. Dosegljivo na: <http://en.wikipedia.org/wiki/Sirocco> (27.3.2013).

⁸¹ *Bazovica*, 19. februar 1944, str. 6.

⁸² Prav tam, str. 15.

⁸³ HR-HDA-1220, El Shatt, šk. 4, Poročilo COB v Egiptu sekretariatu C.O.U.S.A.O., 1.1.1945, str. 2–3.

⁸⁴ Klun: *Iz Afrike*, str. 259.

⁸⁵ Popis teh oseb prilagam med priloge. Več v: HR-DAST-J. Z. 530, Abecedni popis izbjeglica na teritoriju Egipta, sa stanjem 1. II. 1945.; J. Z. 549, Abecedni popis izbjeglica u logoru I, El Shatt.; J. Z. 550, Abecedni popis izbjeglica u logoru IV, El Shatt. Drugi popisi za posamezna taborišča ne obstajajo, ohranjene pa so matične knjige rojstev, porok in smrti.

Kornelija Ajlec: Slovenci v italijanskih in egipčevskih begunskih taboriščih 1943–1946, str. 147–162

Števílo	Ime in priimek	Bivališče, preden so postali begunci	Kraj rojstva
3.	Pahor Maks Pavlov	Gorica Miren	Miren
4.	Delpin Marijo p. Franc	Milna	Goricia
5.	Filipić Ana pok. Ivana	Milna	Ljubljana
6.	Periš Neven Petrov	Ljubljana	Vis
7.	Vlašić Božica žena Dušana	Stari grad	Ljubljana
8.	Razlog Marija p.Iva	Split	Trst
9.	Barbić Premelč Vlasta ž. Mate	Jelsa	Ljubljana
10.	Barbić Alenka	isto	Ljubljana
11.	Barbić Tanja	isto	Split
12.	Vena Hajek Maly	Bizetska - Brežice	Bizetska
13.	Salmić Ludvig pok. Aloiza	Jelsa	Nabrežina
14.	Kittek Drago pok. Karla	Ljubljana	Ljubljana
15.	Dubrović Lucija kći Frana	Korčula	Ljubljana
16.	Rudež Marica žena Josipa	Hvar	Kopar
17.	Rudec Jelka kći Josipa	Hvar	Celje
18.	Nahtigal Rudolf Josipa	Ljubljana	Ljubljana
19.	Makole Aloiz pok. Ivana	Trst	Slivno / Nabrežina
20.	Rupnik Anton Ante	Logatac	Lož pri Rakeku
21.	Ušaj Teodor p. Valentin	Gorica	Kobarid
22.	Stepančić Vladimir p. Franca	Temnica	Temnica
23.	Pockaj Herman Antin	Gorica	Gorica
24.	Buković Marija žena Lovre	Vela Luka	Trst
25.	Arhinc Rudolf Jakova	Ljubljana	Ljubljana
26.	Sušnel Jozef Rudolfa	Podgost	Podgost
27.	Kozlou Rudolf fr. Joze	Trst	Trst
28.	Taler Justina ud. Rići Oracio	Savica	Savica
29.	Vuga Ivan	Split	Gorica
30.	Vičić Branislav pok. Josipa	Ilirska Bistrica	Crn Jug.
31.	Vičić Bogomil pok. Josipa	Ilirska Bistrica	Bistrica
32.	Pahor August pok. Ivana	Trst	Gorica
33.	Pahor Karmela žena Augusta	Gorica	Gorica
34.	Pahor Aldo sin Augusta	Gorica	Gorica
35.	Pahor Klandi sin Augusta	Trst	Trst
36.	Pahor Marica kći Augusta	Trst	Trst
37.	Fontanela Jolanda ž Oberdama	Trst	Gorica
38.	Fontanela Franz sin Oberdama	Trst	Trst
39.	Ozbot Rudolfo Rudolfov	Gorica	Gorica
40.	Makarović Zdravko Aloizov	Gorica	Gorica
41.	Jevtikov Ivan pok. Šimuna	Ljubljana	Slobodna Rusija
42.	Arlić Julij pok. Blaža	Ljubljana	Cres
43.	Klarić Ivanka žena Šime	Šibenik	Slovenija
44.	Klarić Magda kći Šime	Šibenik	Šibenik
45.	Filipić Antun pk.Ivana	Idrija (Biograd)	Idrija
46.	Krast Albin Antuna	Trst	Portne?
47.	Romitelj Fridrik Alojzija	Pasignano Perugegea	Gorizia
48.	Pavišić Rezika ž. Gaze	Šolta - Srednje selo	Brežice
49.	Pavišić Brigita kći Vasova	Šolta - Srednje selo	Brežice
50.	Pavšić Vidica kći Gajeva	Šolta - Srednje selo	Brežice
51.	Pavišić Kate ž. Vicka	Šolta - Srednje selo	Brežice
52.	Pavšić Marin sin Vicka	Šolta - Srednje selo	Brežice
53.	Versa Marija ž.Joze	Trst	Proseh
54.	Kabalj Alojz pok. Filipa	Gorica	Gorica
55.	Čok Ivan pok. Jakova	Trst	Trst

Števílo	Ime in priimek	Bivališče, preden so postali begunci	Kraj rojstva
56.	Brus Ivan sin Jakova	Črnova	?
57.	Alfijer Augustina ž. Jerka	Zlarin	Ljubljana
58.	Bolčina Antonijo pok. Antuna	Potenca Italija	Sidoščica
59.	Stanko Fibijnič Ivanov	Goricia (Istra)	Gorica
60.	Vogrič Kristina ud. Anđela	Foča	Tolmino
61.	Vogrič Jelena kći Anđela	Foča	Tolmino
62.	Vogrič Vijola kći Anđela	Foča	Tolmino
63.	Vogrič Anđelo sin Anđela	Foča	Tolmino
64.	Nacinović Slavica Filipa	Trst	Pola
65.	Gašparinčić Rudolf Grgin	Kaštelir	Kaštelir
66.	Romič Dragica Marka	Rudnik (Breza)	Pola
67.	Zajič Katija kći Vildina	Šibenik	Ljubljana
68.	Doljak Izidor pok. Franca	Sv. Lucija Gorica	Solkan
69.	Kenda Josip pok. Milana	Lisić Gorica	Lisić
70.	Jenko Marija Ivanova	Ljubljana	Ljubljana
71.	Tekovec Albin Janka	Ljubljana	Cerovlje
72.	Zgaga Franc Ivana	Škofja Loka	Miren
73.	Zgaga Ivan Ivana	Škofja Loka	Goricia
74.	Frantl Franc	Ajdovščina	Ljubljana
75.	Novak Minka kći Franc	Žablja vas	Vis
76.	Frančič Ervin	Trst	Ljubljana
77.	Frančič Hilda žena Ervina	Sv. Lucija Gorica	Trst
78.	Hvala Franc pok. Jakova	St. Viška Gora	Ljubljana
79.	Vičić Franc pok. Josefa	Nevrke	Ljubljana
80.	Česnik Ivan pok. Matija	Drskovci	Split
81.	Česnik Pavle pok. Matija	Drskovci	Bizetska
82.	Česnik Anton pok. Matija	Drskovci	Nabrežina
83.	Sirčelj Ivan Antuna	Bač	Ljubljana
84.	Pegan Franc pok. Josefa	Gabrije	Ljubljana
85.	Pegan Slava žena Franc	Il. Bistrica	Kopar
86.	Pegan Jozef sin Franc	Il. Bistrica	Celje
87.	Juvanec Ljudmila	Vrh	Ljubljana
88.	Zupančič Pero	Rijeka	Slivno / Nabrežina
89.	Glanc Štefanija kći Ignaca	Windisch Gorsten	Lož pri Rakeku
90.	Rutar Ivan pok. Ivana	Tolmin	Kobarid
91.	Popit Tomaš	Vrhnika	Temnica
92.	Božič Emil franca	Sv. Lucija	Gorica
93.	Kamenšek Josip Josipa	Cleveland U.S.A.	Trst
94.	Zagorac Ivan Josipa	Kočarija	Ljubljana
95.	Bizjak Andrej Andrije	Slavina	Podgost
96.	Vouk Josip Marka	Veliko Polje	Trst
97.	Mezgec Pavel pok. Ivana	Palčeje (Slovenija)	Savica
98.	Valenčič Karlo pok. Antuna	Trst	Gorica
99.	Bizjak Andrej Franca	Postojna	Trst

Med vidnejšimi Slovenci, ki so bivali v Egiptu, so bili Igo Gruden, Anton Suša in Alojz Makole.⁸⁶ Prva dva sicer nista na popisu, saj je možno, da sta se v tem času že vrnila v domovino – poimenski spisek posameznih repatriacij se namreč ni ohranil. Vendar je Igo Gruden svojo izkušnjo zapisal v pesniški

zbirki *V pregnanstvo*, v kateri je poleg bivanja v El Shattu popisal dogodke od aretacije ob koncu leta 1942 do internacije v taboriščih Visco v Furlaniji, Chiesanuova v bližini Padove in na otoku Rab, kjer je dočkal kapitulacijo Italije. Tam je potem postal upravnik bolnišnice in se pred nemško ofenzivo z drugimi taboriščniki umaknil na otok Vis ter potem prek italijanskih begunskih taborišč leta 1944 odpo-

⁸⁶ Dalje Klun: *Iz Afrike*, str. 259–260.

toval v Egipt. V zbirki je kot prva objavljena pesem *Taborišče v Tolumbatu*,⁸⁷ potem pa še *Taborišče v El Šatu*,⁸⁸ ki je citirana ob začetku poglavij tega članka. V *Bazovici* očitno niso vedeli, da je v taboriščih pesnik, saj ga niso nikoli omenili, čeprav so občasno objavili katero od njegovih predvojnih pesmi.

Vredno pa je omeniti še en članek iz Bazovice. 4. junija 1944 se je v časopisu pojavil zapis z naslovom *Pismo slovenskega duhovnika*. V njemu prosi duhovnik, podpisan le z začetnicama J.L., ki naj bi deloval v El Shattu, za pomoč pri zbiranju svečanih oblačil za birmance v taborišču, ki je bilo napovedano za 21. junij: »Prosim Vas čisto v krščanskem smislu, ne samo Slovence, temveč v imenu tistih Kristusovih besed: "Karkoli ste storili enemu izmed mojih najmanjših bratov, ste meni storili!"« K tem besedam je še dodal: »Priporočam Vam tudi neko slovensko družino tu in nekoliko slovenskih bolnih vojakov, ki si ne morejo sami nič pomagati.«⁸⁹ O kateri slovenski družini je govor, ni znano, še manj pa, o katerem duhovniku. V taborišču gotovo ni deloval kot stalni duhovnik, saj obstaja popis taboriščnih duhovnikov.⁹⁰ Verjetno je šlo za katerega izmed duhovnikov, ki so delovali med slovensko kolonijo v Kairu ali Aleksandriji.⁹¹

Več kot 30 let po vrnitvi jugoslovanskih beguncev iz Egipta je pisatelj Vladimir Kavčič v odlomku knjige *Živalski krog* na kratko opisal El Shatt in dogodke v njem. Med drugim je zapisal: »El Šat ni bil na Sinaju ... El Šat je bilo begunsko taborišče na egiptovski strani, videl si tisto bedno pokopališče, kjer so pokopani tisoči Jugoslovancev, žensk in otrok iz Dalmacije. Zavezniki jih niso mogli nahraniti, umirali so od lakote. Angležev ni nič sram zaradi tega, oni so imeli svoj čaj in svojo čokolado ... In svoje politične račune, ki so jih plačali preprosti ljudje ...«⁹²

Citirani zapis je poln neresnic, vendar kot tak samo kaže nepoznavanje zgodbe o jugoslovanskih begunskih v Egiptu in Italiji, to pa lahko pripišemo že omenjenim skopim podatkom o tematiki, čeprav tudi ne moremo povsem zanemariti propagandnega naboja v zapisanem. Kot je bilo že zapisano, je El Shatt ležal na Sinajskem polotoku in ne na afriški strani Sueškega prekopa. Prav tako nisem našla nobenega dokumenta ali pričevanja, da bi v taborišču kateri izmed beguncev umrl zaradi podhranjenosti,

saj so zavezniki v danih okoliščinah, vsaj kar zadeva prehrano, zgledno skrbeli za begunce. V mrliški matični knjigi je zapisanih 543 pokopnikov, ki so pokopani na pokopališču, danes imenovanem Hrvaško spominsko taborišče, v El Shattu. Večina je umrla v prvih mesecih po prihodu, ko so med begunci morale nalezljive bolezni, predvsem huda epidemija ošpic ob koncu poletja 1944, ki je terjala večje število žrtev.⁹³

Sklep

Žal so se posamezni zapisi o Slovencih v jugoslovanski begunski skupini resnično porazgubili. Temu je botrovalo zlasti dejstvo, da so se begunci razglašali za Jugoslovane ali še raje preprosto za ljudstvo. Tako v dokumentih Državnega arhiva v Splitu kot v Arhivu OZN za zdaj nisem odkrila izrecne omembe Slovencev. Narodna pripadnost med begunci tako ni igrala velike vloge. Šele po razpadu Jugoslavije so begunci in njihovo bivanje dobili pridevek *hrvaški*. Danes tako večina literature govori o hrvaških begunskih, o hrvaškem spominskem pokopališču, o hrvaški upravni organizaciji. To je seveda upravičeno do določene mere, saj je bila velika večina beguncev res z ozemlja današnje Hrvaške. Več slovenskih beguncev je bilo v italijanskih taboriščih, vendar je potrebno tudi pripomniti, da so med njimi prevladovali tisti Slovenci, ki so bili osvobojeni iz internacije in konfinacije.

Viri in literatura

Viri

Državni arhiv u Splitu (DAST)

- HR-DAST-J. Z. 520, Spisi Oblasnog NOO Dalmacije z vezi sa zbjegom, godine 1943. i 1944. Dopis NOO za Dalmacijo COB v Italiji. 16. november 1944.
- HR-DAST-J. Z. 530, Abecedni popis izbjeglica na teritoriju Egipta, sa stanjem 1. II. 1945.
- HR-DAST-J. Z. 549, Abecedni popis izbjeglica u logoru I, El Shatt.
- HR-DAST-J. Z. 550, Abecedni popis izbjeglica u logoru IV, El Shatt.

The United Nations Archives and Records Management Section (ARMS)

- S-1021-0027-0005, Balkan Mission - BM1. King Simeon, Elizabeth. Origin of the Balkan Mission.

⁸⁷ Gruden: *V pregnanstvo*, str. 85.

⁸⁸ Prav tam, str. 97.

⁸⁹ *Bazovica*, 4. junij 1944, str. 15.

⁹⁰ To so bili: Andro Štambuk, Ivan Moškato, Toma Moškato, Niko Ivanović, Niko Bogdanić in Juraj Burić. Dalje Bratanić: *Vjera i vjerska praksa*, str. 149.

⁹¹ V obdobju med vojnama je bil najbolj poznan slovenski duhovnik v teh krajih frančiškan p. Jozefat Ambrožič.

⁹² Kavčič: *Živalski krog*, str. 11.

⁹³ ARMS, S-1021-0027-0005, Balkan Mission - BM1, King Simeon, Elizabeth, Origin of the Balkan Mission, str. 135.

- S-1021-0028-06, Middle East Office - ME2. History of the Middle East Office.

Hrvaški državni arhiv (HDA)

- HR-HDA-1220, El Shatt, šk. 4. Poročilo COB v Egiptu sekretariatu C.O.U.S.A.O., 1.1.1945.

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

- SI AS 1970, Zbirka Prekomorci v narodnoosvobodilni vojni, šk. 10/6, Pismo Huberta Najbergerja odboru Prekomorskih letalcev, 19.11.1966.

Internet

Retail price Index: <http://www.measuringworth.com/glossary/priceindexRet.html>

Slovenski biografski leksikon: <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:sbl/VIEW/>

Twigger Inflation: <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp99/rp99-020.pdf>

Wikipedia: <http://www.wikipedia.org/>

Časopisi

Bazovica. Berilo Jugoslovanskega odbora iz Italije.

Literatura

Ajlec, Kornelija: *Peščena golgota: Partizanska begunska taborišča v Egiptu*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2009.

Bajc, Gorazd: *Iz nevidnega na plan*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko in Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, 2002.

Bratanić, Mateo: *Hrvatski zbjegovi u Egiptu: 1943–1946*. Zadar: Univerza v Zadru, doktorska dizertacija, 2009.

Bratanić, Mateo: Vjera i vjerska praksa u hrvatskim zbjegovima u El Shattu (1944–1946). V: *Croatia Christiana Periodica*. 35 (2011), št. 68, str. 143–152.

Dedijer, Vladimir: *Dnevnik 1943–1944*. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod, 1951.

Goldstein, Ivo: *Hrvaška zgodovina*. Ljubljana: Slovenska matica, 2008.

Gruden Igo: *V pregnanstvo*. Ljubljana: DZS, 1945.

Guštin, Damjan: *Za zapahi. Prebivalstvo Slovenije v okupatorjevih zaporih 1941–1945*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2006.

Huljić, Veseljko: *Vis: 1941–1945*. Split: Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, 1979.

Huot, Louis: *Puške za Tita*. Ljubljana: Borec, 1965.

Kavčič, Vladimir: *Živalski krog*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1982.

Kazin Wohinz, Milica: *Prvi antifašizem v Evropi*. Koper: Lipa, 1990.

Klun, Albert: *Domovina je ena. Prekomorci – borci NOVJ v osvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, na domačih in tujih tleh*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1986.

Klun, Albert: *Iz Afrike v narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1979.

Klun, Albert: *Prekomorci v narodnoosvobodilni vojni*. Koper: Partizanska knjiga, 1976.

Kreft, Ivan: *Spomini. Ob 35-letnici Ljudske pravice in 50-letnici Zveze komunistov*. Maribor: Založba obzorja, 1969.

Lovrenčić - Bole, Cita: *Prekomorke*. Ljubljana: Založba Borec in Založba Lipa, 1988.

Makiedo, Sergije: *Prva partizanska misija*. Beograd: Sedma Sila, 1963.

Makuc, Dorica: *Aleksandrinke*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1993.

Pervanje, Edvin & Hočevar, Jože A.: *Četrta prekomorska brigada*. Ljubljana: Knjižnica NOV in POS 25 – III, 1969.

Plenča, Dušan: Jugoslavenski zbjeg u Italiji i Egiptu. V: *Istorija radničkog pokreta. Zbornik nado-va (knjiga 4)* (ur. Pero Morača). Beograd: Institut za izučavanje radničkog pokreta, 1967, str. 335–477.

Plenča, Dušan: *Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku drugog svjetskog rata*. Beograd: Institut društvenih nauka, 1962.

Shephard, Ben: *The Long Road Home. The Aftermath of the Second World War*. New York: Alfred A. Knopf, 2011.

Škorjanec, Viljenka: Italijanske metode pri izpuštu iz koncentracijskih taborišč. V: *Zgodovinski časopis* 65 (2011), št. 1–2, str. 152–174.

Twigger, Robert: *Inflation: The Value of the Pound: 1750–1998*. Research paper 99/20. London: House of Commons Library, 1999.

Verginella, Marta: *Suha pašta, pesek in bombe. Vojni dnevnik Bruna Trampuža*. Koper: Znanstveno-raziskovalno središče Koper in Zgodovinsko društvo za Primorsko, 2004.

Zusammenfassung

**DIE SLOWENEN IN DEN
ITALIENISCHEN UND ÄGYPTISCHEN
FLÜCHTLINGSLAGERN 1943–1946**

Nach der Kapitulation Italiens begannen die Alliierten auf dessen Territorium Tausende von Verbannten und Internierten zu befreien. Unter ihnen befanden sich mehrere Tausend Slowenen, die daraufhin in speziellen Auffanglagern gesammelt wurden, wo sie sich entweder zu Überseebrigaden formierten und zurückkehrten, um die Heimat – Jugoslawien zu befreien, oder sich den jugoslawischen Flüchtlingen anschlossen, die Ende 1943 nach Italien gelangten. Die Flüchtlinge, die meist mit Konvois aus Dalmatien kamen, wurden von den Alliierten in Flüchtlingslagern untergebracht, aber meist nur für kurze Zeit. Bald darauf wurden sie in ägyptische Flüchtlingslager geschickt, vor allem aufgrund der eigenen Sicherheit und der Tatsache, dass sie dort die Versorgungswege der Alliierten, die für den Vormarsch der alliierten Armee im Kampf gegen die Achsenmächte von entscheidender Bedeutung waren, nicht behinderten und belasteten. In Italien blieben nach dem Abkommen mit den Alliierten nur etwa 7 000 Flüchtlinge zurück, die übrigen 29 000 mussten nach Ägypten gehen. Zu den in diesen Sammellagern untergebrachten Slowenen gibt es aber nicht viele Quellen. Einige Aufzeichnungen liegen als Erinnerungsliteratur vor, doch in den Archivquellen konnten konkrete Angaben über die Slowenen – insbesondere in den ägyptischen Flüchtlingslagern – noch nicht ausfindig gemacht werden. Dafür war vor allem die Tatsache entscheidend, dass sich die Flüchtlinge in der Regel als Jugoslawen und nicht als Angehörige eines der jugoslawischen Völker bezeichneten.